

КОНСТИТУЦІЙНЕ ТА МІЖНАРОДНЕ ПРАВО

УДК 342.12

Ярина Богів

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
кандидат економічних наук,
асистент кафедри конституційного та міжнародного права
yaryna_bohiv@ukr.net

МІЖНАРОДНІ СТАНДАРТИ ІНСТИТУТІВ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ПРАКТИКА ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В УКРАЇНІ

© Богів Я., 2017

Досліджено міжнародні стандарти функціонування інститутів громадянського суспільства, зокрема, стандарти Ради Європи, а також проаналізований стан реалізації таких положень у правовій системі України. Проаналізовано положення Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи (щодо створення та діяльності неурядових організацій) від 10 жовтня 2007 року, а також Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій в Європі від 5 липня 2002 року. Досліджено відповідність положень Закону України “Про громадські об’єднання” європейським стандартам у сфері правового регулювання неурядових організацій.

Ключові слова: інститут громадянського суспільства; неурядова організація; громадське об’єднання.

Ярина Богів

МЕЖДУНАРОДНЫЕ СТАНДАРТЫ ИНСТИТУТОВ ГРАЖДАНСКОГО ОБЩЕСТВА И ПРАКТИКА ИХ РЕАЛИЗАЦИИ В УКРАИНЕ

Исследованы международные стандарты функционирования институтов гражданского общества, в частности, стандарты Совета Европы, а также анализ состояния реализации таких положений в правовой системе Украины. Проанализировано положение Рекомендации Комитета Министров Совета Европы (относительно создания и деятельности неправительственных организаций) от 10 октября 2007 года, а также Фундаментальные принципы, относительно статуса неправительственных организаций в Европе от 5 июля 2002 года. Исследовано соответствие положений Закона Украины “Об общественных объединениях” европейским стандартам в сфере правовой регуляции неправительственных организаций.

Ключевые слова: институт гражданского общества; неправительственная организация; общественное объединение.

INTERNATIONAL STANDARDS OF CIVIL SOCIETY INSTITUTIONS AND THEIR IMPLEMENTATION PRACTICE IN UKRAINE

The article is dedicated to the research of international standards functioning of the civil society institutions including the Council of Europe standards and the analysis of the implementation of these provisions in Ukrainian legal system. The provision of Ministers Committee Recommendation of the European Council (regarding the non-governmental organizations creation and activity) since October 10, 2007 and fundamental principles of NGOs status in Europe since July 5, 2002 is analyzed by the author. Provisions' adequacy of Law of Ukraine "On Public Associations" according to European standards in the field of NGOs legal regulation is investigated.

Key words: civil society institute; non-governmental organization (NGO); public association.

Постановка проблеми. Активне, впливове і розвинене громадянське суспільство є важливим елементом будь-якої демократичної держави та відіграє одну з ключових ролей у впровадженні нагальних суспільних змін і належного врядування в управлінні державними справами і вирішенні питань місцевого значення, розроблення і реалізації ефективної державної політики у різних сферах, утвердженні відповідальної перед людиною правової держави, вирішенні політичних, соціально-економічних та гуманітарних проблем. Розвиток інститутів громадянського суспільства значною мірою залежить від стану нормативно-правової бази у цій сфері. Основним напрямом вдосконаленості нормативно-правової бази у цій сфері є її приведення до відповідних європейських стандартів.

Становлення в Україні громадянського суспільства та його інститутів набуває дедалі більшої актуальності у контексті орієнтації нашої держави на європейські цінності, а саме – вступ до Європейського Союзу. Для цього Україна бере на себе зобов'язання привести своє законодавство у відповідність із міжнародними стандартами функціонування громадянського суспільства та його основних інститутів.

Аналіз дослідження проблеми. Питання правового забезпечення інститутів громадянського суспільства досліджувалися такими вченими, як О. Ващук, С. Іщук, В. Ковальчук, А. Колодій, В. Кравчук, А. Крусян, О. Лотюк, П. Любченко, О. Петришин, О. Скрипнюк та ін. До того ж у сучасній вітчизняній юридичній науці питання міжнародних стандартів функціонування інститутів громадянського суспільства не стало окремим предметом наукових досліджень.

Мета роботи – дослідити міжнародні стандарти функціонування інститутів громадянського суспільства, зокрема, стандартів Ради Європи, а також проаналізувати стан реалізації таких положень у правовій системі України.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні у світі неурядові організації швидко розвиваються, зростає їхня кількість і відповідно вплив на розвиток, що в умовах глобалізації робить ще більш важливим набуття ними нових економічних і політичних функцій. Процес глобалізації призвів до утворення різноманітних громадських організацій, що мають на меті представництво інтересів усього людства. Відтак можна зробити висновок про тенденцію щодо глобалізації окремих

інституцій громадянського суспільства, що теоретично могло б призвести до появи глобального громадянського суспільства. Таке суспільство повинно було б діяти у межах норм міжнародного права.

У цьому контексті Т. Блащук слушно зауважує, що глобалізація впливає як на Україну загалом, так і на інститути громадянського суспільства: “Не можна недооцінювати також зростаючу роль громадських організацій у консолідації суспільства. Громадські організації мають стати реальними каналами представництва усього розмаїття суспільних інтересів, посередниками між їхніми носіями і владою” [1, с. 42].

В основу розвинутого громадянського суспільства покладено активну діяльність інститутів громадянського суспільства. Створення інституцій громадянського суспільства – неодмінний атрибут справді демократичної держави, чіткий показник свободи її громадян. Суб’єкти громадянського суспільства (громадські об’єднання, політичні партії, групи за інтересами тощо) формулюють і репрезентують перед державою громадські інтереси, а також прагнуть забезпечити ефективний діалог із державою щодо захисту цих інтересів або врегулювання можливих конфліктів [2, с. 127].

У зарубіжній науковій літературі інститути громадянського суспільства характеризуються за п’ятьма критеріями: інститути громадянського суспільства є приватними, некомерційними, самоврядними, добровільними організаціями. При цьому останнім п’ятим критерієм є організаційно-правова форма інституту – організація. Критерій “організація” означає, що інститути громадянського суспільства мають певну структуру та закономірності створення. Критерій “приватність” означає, що інститути громадянського суспільства відділені від держави. “Некомерційні” – означає, що метою таких інститутів є насамперед не розподіл прибутку між конкретними людьми (якщо вони отримують певний прибуток), а виконання своєї місії. “Самоврядні” – означає, що вони не залежать від держави та не підконтрольні їй. “Добровільність” означає, що ніхто не зобов’язаний приєднатися або бути членом цих організацій примусово. Членство є результатом вільного вибору, що означає, що ці організації створені на основі добровільних дій [3, р. 167 – 168].

У науковій літературі зустрічаються різні міркування щодо системи інститутів громадянського суспільства. Найпростіше – це зведення усього інституційного складу громадянського суспільства до т. зв. третього сектору (громадські організації). Дещо ширший підхід передбачає, що, крім структур третього сектору, існує сфера публічної комунікації між людьми, які створюють і формують громадську думку, і важлива роль у цьому відводиться засобам масової інформації. Ще ширший підхід передбачає включення до структури громадянського суспільства процесів боротьби із захисту інтересів громадян та їх об’єднань. І нарешті, відповідно до найширшого розуміння структури громадянського суспільства, до його складу включаються політичні організації, які відстоюють свої інтереси та інтереси громадян, здійснюють політичні функції та виступають протиवाгою державі, що змушує останню стримувати розвиток окремих інститутів громадянського суспільства.

Вітчизняний науковець П. Любченко вважає, що, досліджуючи структуру громадянського суспільства, його потрібно розглядати: по-перше, як сукупність суб’єктів (інституційних утворень): держава, місцеве самоврядування, національно-етнічні спільноти; церква; політичні партії; громадські організації; суб’єкти господарювання; релігійні організації; освітні, наукові та культурні установи; асоціації та інші об’єднання, профспілки; спортивні організації; засоби масової інформації; сім’я; по-друге, як сукупність суспільних відносин у різних сферах життєдіяльності: моральних, правових, політичних, економічних, місцевого самоврядування, релігійних, соціальних, інформаційних, сімейних [4, с. 51 – 52].

У монографії “Правові засади взаємодії громадянського суспільства та державної влади у процесі демократичної легітимації” В. Ковальчук та С. Іщук стверджують, що громадянське суспільство складається із незалежних самоврядних інститутів та системи правових норм, які регулюють взаємини між людьми всередині цього суспільства, закріплюють правові основи функціонування громадянських інститутів та встановлюють чітку процедуру взаємовпливу

громадянського суспільства на державу і, навпаки, держави на громадянське суспільство [5, с. 17 – 18]. Як зазначають дослідники, базовим елементом громадянського суспільства є його незалежні самоврядні інститути, які у процесі взаємодії з органами державної влади виконують важливі легітимізуючі функції як у середині суспільства, так і у процесі його взаємодії з органами державної влади.

Сучасні міжнародні стандарти правового забезпечення громадянського суспільства визначені у Рекомендації CM/Rec (2007) 14 Комітету Міністрів Ради Європи державам-членам (Щодо створення та діяльності неурядових організацій) (далі – Рекомендація) [6]. Рекомендація визначає нормативно-правові параметри для функціонування неурядових організацій як одного із найважливіших інститутів громадянського суспільства. Приймаючи цю Рекомендацію, автори усвідомлювали найважливіший внесок, зроблений неурядовими організаціями у розвиток і здійснення демократії та прав людини, зокрема, за рахунок сприяння просвіті суспільства, участі у суспільному житті та забезпечення прозорості і підзвітності державної влади, і внесок неурядових організацій у культурне життя і соціальне благополуччя демократичних товариств.

Автори цього документа зазначають, що цими стандартами державним органам країн-членів рекомендується керуватися у розробленні національного законодавства, державній політиці та практиці, окрім того, потрібно враховувати їх під час проведення моніторингу взятих зобов'язань. Державам-членам пропонується також поширювати текст Рекомендації як серед громадськості загалом та неурядових організацій, яких він безпосередньо стосується, так і серед парламентарів, відповідних органів державної влади та освітніх закладів; забезпечувати його використання під час навчання державних службовців.

В п. 1 Рекомендації зазначається, що термін “неурядові організації” включає добровільні самоврядні об'єднання або організації, створені для реалізації некомерційних завдань їхніх засновників або членів. До них не належать політичні партії.

Основна перевага цього документа – його системний характер. Рекомендація регулює усі життєво важливі питання утворення та функціонування неурядових організацій. У ній сформульовані загальні принципи правового положення неурядових організацій, свобода вибору ними цілей своєї діяльності, порядок утворення організацій і членства у них, питання правосуб'єктності неурядових організацій (зокрема, набуття правосуб'єктності, створення відокремлених підрозділів, внесення змін до установчих документів, припинення правосуб'єктності, статус іноземних неурядових організацій), порядок управління неурядовими організаціями, майнові та фінансові питання (збір внесків, право власності, державна підтримка неурядових організацій), підзвітність і відповідальність неурядових організацій та їх участь у прийнятті рішень органів влади [7].

Серед основних принципів, які, на думку Комітету Міністрів Ради Європи, мають визначати правовий статус громадських організацій їхніх країн, у документі сформульовані такі: 1) неурядові організації включають об'єднання або організації, створені як окремими особами (фізичними або юридичними), так і групами таких осіб. Вони можуть мати або не мати членів; 2) неурядові організації можуть бути як неформальними об'єднаннями або організаціями, так і об'єднаннями або організаціями, які мають правосуб'єктність; 3) неурядові організації можуть бути національними й міжнародними і за складом, і за сферою діяльності; 4) неурядові організації повинні мати право на свободу висловлення поглядів та будь-які інші права і свободи, що мають гарантії у міжнародних або регіональних договорах та можуть належати таким організаціям; 5) неурядові організації не підлягають управлінню з боку органів державної влади; 6) неурядові організації, які мають правосуб'єктність, повинні мати такі самі права, що переважно належать іншим юридичним особам, і на них повинні поширюватися такі самі обов'язки та санкції у сфері адміністративного, цивільного та кримінального права, які застосовуються до таких юридичних осіб; 7) законодавчі та податкові норми, що застосовуються до неурядових організацій, повинні заохочувати їх утворення і тривалу діяльність; 8) неурядові організації не повинні розподіляти будь-який прибуток, що може виникнути внаслідок їх діяльності, між своїми членами або засновниками, але можуть використовувати цей прибуток для реалізації своїх завдань; 9) дії або бездіяльність суб'єктів владних повноважень, що впливає на неурядові організації, повинні

надаватися до адміністративного оскарження та вільного оскарження з боку неурядових організацій у незалежному та неупередженому суді з належною юрисдикцією.

Рекомендація обстоює вільний вибір громадськими об'єднаннями цілей своєї діяльності та засобів їх досягнення, ставлячи при цьому тільки одне обмеження – вони повинні відповідати вимогам демократичного суспільства. З цією метою неурядові організації повинні мати можливість вільно здійснювати дослідження, навчання і представництво з питань, що мають суспільне значення; підтримувати окремого кандидата на виборах чи референдумах (якщо вони прозоро декларують мотиви своєї підтримки); здійснювати будь-яку законну економічну, господарську або комерційну діяльність для сприяння своїй основній діяльності, без вимагання жодних спеціальних дозволів, проте за умов виконання будь-яких ліцензійних або регуляторних вимог, які застосовуються щодо відповідної діяльності.

Право заснування неурядової організації надається будь-якій особі, як фізичній, так і юридичній, або їхній групі. Згідно з п. 19 Рекомендації, встановлюються мінімальні вимоги до змісту установчих документів неурядової організації (тільки тих, які мають правосуб'єктність). Вони повинні містити дані про назву організації, її цілі, повноваження, вищий керівний орган, періодичність та процедуру проведення його засідань, порядок затвердження фінансових та інших звітів, процедуру внесення змін до статуту та саморозпуску організації або її об'єднання з іншою неурядовою організацією.

Рекомендація щодо створення та діяльності неурядових організацій висуває дві основні вимоги до правосуб'єктності неурядової організації: 1) вона повинна бути чітко відмежована від правосуб'єктності її членів або засновників; 2) неурядова організація, утворена за допомогою об'єднання двох або більше неурядових організацій, повинна бути наступником прав та зобов'язань таких організацій.

Рекомендація доволі широко трактує право власності неурядових організацій, які мають правосуб'єктність. Засадничим для фінансових та майнових аспектів діяльності неурядових організацій є, зокрема, п. 50, який встановлює порядок збору внесків: “Неурядова організація повинна мати можливість звертатися по внески та отримувати їх – у формі грошових коштів або іншого майна – не лише від органів державної влади своєї країни, але також і від юридичних та фізичних осіб, міжнародних організацій та органів інших держав, за єдиної умови дотримання загальних норм законодавства щодо митних правил, іноземної валюти, протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, а також щодо фінансування виборів та політичних партій” [7].

Підрозділ VI Рекомендації висвітлює питання регулювання державної підтримки неурядових організацій. Зокрема, у п. 57 документа зазначається про те, що неурядова організація повинна отримувати допомогу у здійсненні своїх цілей за допомогою державного фінансування та інших форм підтримки, наприклад: звільнення від податку на прибуток та інших податків або обов'язкових зборів стосовно доходу неурядової організації від членських внесків, коштів і товарів, отриманих від донорів або державних і міжнародних агентств, інвестиційних доходів, доходів від оренди майна, а також пільг з оподаткування пожертв неурядової організації за допомогою виключення їх з податкової бази або надання податкових кредитів. Однак при цьому неодмінною умовою будь-якої форми державної підтримки неурядової організації є додержання чітких та об'єктивних критеріїв.

Підхід до вибору неурядових організацій, яким надається така підтримка, доволі гнучкий: до уваги може братися як характер їх діяльності, так і належність до певної категорії або режиму, встановленого законом, або конкретної організаційно-правової форми. Отримання неурядовою організацією державної підтримки накладає, своєю чергою, підвищені вимоги до прозорості її використання. Неурядова організація, яка її отримує, може бути зобов'язана щороку подавати фінансовий звіт та звіт про свою діяльність до компетентного контрольного органу; повідомляти про те, яку частину її витрат спрямовано на залучення коштів і на адміністративні витрати; проводити фінансовий аудит організацією або особою, незалежною від її посадових осіб [7].

Стосовно нагляду за діяльністю неурядової організації, то вихідним принципом для його здійснення є те, що діяльність неурядової організації повинна вважатися законною за відсутності

доказів протилежного. Зазначається, що припинення діяльності неурядової організації або у випадку, якщо це є іноземна неурядова організація, скасування дозволу на її діяльність повинні відбуватися лише на підставі рішення суду за переконливих доказів наявності відповідних підстав. Причому таке рішення суду має надаватися до негайного апеляційного оскарження.

У рекомендації міститься вимога про безумовне дотримання права неурядових організацій на участь у прийнятті рішень органами державної влади. Зокрема передбачено, що урядові та квазіурядові органи усіх рівнів повинні забезпечувати ефективну участь неурядових організацій без дискримінації в обговоренні та консультаціях щодо завдань і рішень у сфері державної політики. Така участь повинна забезпечувати свободу висловлювання різноманітних думок, поглядів осіб щодо функціонування суспільства. Сприяння такій участі та співпраці повинно включати належне розкриття публічної інформації або доступ до такої інформації. Консультації з неурядовими організаціями мають бути обов'язковими у межах підготовки проектів законодавчих актів будь-якого рівня, які впливають на статус неурядових організацій, їх фінансування або сфери діяльності.

Європейські стандарти функціонування інститутів громадянського суспільства додатково визначені Фундаментальними принципами щодо статусу неурядових організацій у Європі, прийнятими учасниками багатосторонньої зустрічі, організованої Радою Європи, 5 липня 2002 року у м. Страсбург. Цей документ визначає такі основні принципи діяльності неурядових організацій: “6. Неурядові організації виникають внаслідок ініціативи індивідуумів чи груп осіб. Саме тому національна юридична і податкова структура, що застосовується до них, повинна дозволяти і заохочувати цю ініціативу. 7. Усі неурядові організації мають право на свободу вираження поглядів. 8. Неурядові організації з правосуб'єктністю повинні мати ті самі можливості, які загалом мають й інші юридичні особи, підлягати тим самим адміністративним, цивільним і кримінальним зобов'язанням і санкціям, які застосовні до них. 9. Будь-яка дія чи бездіяльність урядового органу, що впливає на неурядові організації, повинна підлягати адміністративному перегляду і бути відкритою до оскарження у незалежному і неупередженому суді з повною юрисдикцією” [8].

Як відомо, 19 квітня 2012 року набрав чинності Закон України “Про громадські об'єднання”, прийнятий Верховною Радою України 22 березня 2012 року (далі – Закон). Загалом необхідність прийняття нового Закону була зумовлена рекомендацією Парламентської Асамблеї Ради Європи, що викладена у підпункті 7.5.1 Резолюції ПАРЄ 1755 “Функціонування демократичних інституцій в Україні”, відповідно до якого ПАРЄ зверталась із проханням прискорити ухвалення нового закону про громадські організації в Україні для усунення недоліків існуючого законодавства про недержавні організації.

Основним інститутом і ознакою громадянського суспільства є громадські об'єднання, відповідно до ст. 1 Закону “громадське об'єднання – це добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів. Громадське об'єднання за організаційно-правовою формою утворюється як громадська організація або громадська спілка” [9]. Метою утворення громадських організацій є захист прав і свобод, задоволення економічних, соціальних, культурних та інших інтересів. Завдяки діяльності громадських організацій громадяни мають можливість ефективно взаємодіяти з органами державної влади та впливати на їх рішення.

Як слушно зазначає С. Іщук, більшість змін у правовому статусі інститутів громадянського суспільства, що передбачалися Законом, були зумовлені потребою адаптації вітчизняного законодавства до європейських стандартів у сфері правового регулювання неурядових організацій [10]. Закон України “Про громадські об'єднання” передбачає такі нововведення у сфері діяльності громадських об'єднань: 1) знижено вік для засновників молодіжної громадської організації – з 15 років до 14 років; 2) закріплено право юридичних осіб приватного права бути засновниками громадських об'єднань, утворених у формі громадських спілок; 3) за громадськими об'єднаннями зі статусом юридичної особи закріплено право на здійснення підприємницької діяльності безпосередньо, якщо це передбачено статутом громадського об'єднання, або через створені у порядку, передбаченому законом, юридичні особи (товариства, підприємства), якщо така

діяльність відповідає меті (цілям) громадського об'єднання та сприяє її досягненню; 4) детальніше врегульований порядок утворення громадської організації, встановлено вимоги до протоколу установчих зборів; 5) детальніше врегульовано процедуру реєстрації громадських організацій та відмови у такій, у т. ч. встановлено на нормативному рівні термін розгляду документів для реєстрації (7 днів), передбачена необхідність інформування уповноваженим органом з питань реєстрації засновників про заснування чи відмову у такій рекомендованим листом із повідомленням про вручення, із наданням мотивованого рішення, посилаючись на відповідний закон, встановлено вичерпний перелік документів для реєстрації нового громадського об'єднання або внесення змін до вже існуючого; 6) створено Реєстр громадських об'єднань, який зробив публічним перелік громадських організацій та спілок.

Проте в належний спосіб не врегульованим залишається питання фінансової підтримки діяльності громадських організацій. Як відзначалося, Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи (щодо створення та діяльності неурядових організацій) від 10 жовтня 2007 року містить положення про необхідність існування чітких та об'єктивних критеріїв для надання будь-якої державної допомоги та підтримки неурядових організацій. Так, ст. 23 Закону передбачає можливість фінансової підтримки громадських об'єднань зі статусом юридичної особи за рахунок коштів Державного бюджету України, місцевих бюджетів відповідно до закону. Однак у Законі України "Про громадські об'єднання" не визначені порядок та умови залучення такої фінансової допомоги, критерії, на які вказувала Рада Європи, не розроблено та не передбачено жодної процедури подання заявок громадським об'єднанням на отримання відповідної допомоги.

Згідно з п. 4 згаданої Рекомендації Ради Європи, неурядові об'єднання можуть бути міжнародними. У Законі України "Про об'єднання громадян" від 1992 року було передбачено функціонування міжнародних громадських організацій. Натомість, відповідно до п. 7 Розділу V "Перехідні та прикінцеві положення" нового Закону, всеукраїнські та міжнародні громадські організації, зареєстровані у день введення цього Закону у дію, вважаються громадськими організаціями, що підтвердили свій всеукраїнський статус, що фактично вказує на те, що міжнародних громадських організацій, які створені в Україні та поширюють свою діяльність на території інших держав, не існуватиме. Натомість такі організації вважатимуться всеукраїнськими.

Висновки. Отже, проведене дослідження стану реалізації стандартів Ради Європи стосовно правового статусу інститутів громадянського суспільства дає змогу констатувати загалом позитивні зміни у вітчизняному законодавстві України із цього питання. До того ж залишаються невирішеними окремі актуальні проблеми функціонування інститутів громадянського суспільства, а саме – чітка та прозора процедура залучення бюджетних коштів громадськими об'єднаннями та питання міжнародного статусу таких інститутів.

1. Блащук Т. В. Вплив глобалізації на розвиток інститутів громадянського суспільства / Т. В. Блащук // *Міжнародні та національні механізми захисту прав людини: виклики сьогодення: матер. Міжнар. наук.-практ. конф. (8 квітня 2011р., м. Донецьк, Україна) / упор. Л. М. Дешко, Ю. В. Мазур. – Донецьк: Сучасний друк, 2011. – С. 42–43.* 2. Головащенко О. Громадянське суспільство як основа у становленні правової держави / О. Головащенко // *Вісник Академії правових наук України – 2008. – № 3(54). – С. 126–188.* 3. Salamon L. M. *Putting the civil society sector on the economic map of the world / L. M. Salamon // Annals of Public and Cooperative Economics vol. 81(2). – 2010. – pp. 167–210.* 4. Любченко П. М. Конституційно-правові проблеми визначення структури громадянського суспільства / П. М. Любченко // *Вісник Академії правових наук України. – 2004 – № 3 (38). – С. 43–53.* 5. Ковальчук В. Б. *Правові засади громадянського суспільства та державної влади у процесі демократичної легітимації: моногр. / В. Б. Ковальчук, С. І. Іщук. – Острого: Видавництво Національного університету "Острозька академія", 2013. – 268 с.* 6. *Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи (щодо створення та діяльності неурядових організацій) від 10 жовтня 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_937/ card2#Card](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_937/card2#Card).* 7. Опалько Ю. *Європейські критерії розвитку громадянського*

суспільства та можливості їх застосування в Україні. Аналітична записка [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/monitor/juni08/11.htm> 8. Фундаментальні принципи щодо статусу неурядових організацій у Європі: Меморандум Ради Європи від 5 липня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_209. 9. Про громадські об'єднання: Закон України від 22 березня 2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 1. – Ст. 1. 10. Іщук С. І. Концептуальні засади реалізації права на свободу об'єднань в Україні / С. І. Іщук // Часопис Національного університету „Острозька академія”. Серія „Право”. – 2012. – № 6 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12isiovu.pdf>.

REFERENCES

1. Blashchuk T. V. Vplyv hlobalizatsiyi na rozvytok instytutiv hromadyans'koho suspil'stva [Influence of globalization is on development of institutes of civil society]. Mizhnarodni ta natsional'ni mekhanizmy zakhystu prav lyudyny: vyklyky s'ohodennya: Materialy mizhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi. [International and national mechanisms of defence of human rights: calls of segodennya: Materials of international naukovo-praktichnoy conference]. Donetsk, Suchasnyy druk Publ., 2011, 42 – 43 pp.
2. Holovashchenko O. Hromadyans'ke suspil'stvo yak osnova u stanovlenni pravovoyi derzhavy [Civil society as basis is in becoming of the legal state]. Visnyk Akademiyi pravovykh nauk Ukrainy. 2008, vol. 3(54), 126 – 188 pp.
3. Salamon L. M. Putting the civil society sector on the economic map of the world. Annals of Public and Cooperative Economics. 2010, vol. 81(2), 167 – 210 pp.
4. Lyubchenko P. M. Konstytutsiyno-pravovi problemy vyznachennya struktury hromadyans'koho suspil'stva [Constitutionally legal problems of determination of structure of civil society]. Visnyk Akademiyi pravovykh nauk Ukrainy. 2004, vol. 3 (38), 43–53 pp.
5. Koval'chuk V. B., S. I. Ishchuk Pravovi zasady hromadyans'koho suspil'stva ta derzhavnoyi vlady v protsesi demokratychnoyi lehitymatsiyi [Legal principles of civil society and state power are in the process of democratic legitimation]. Ostroh, 2013, 268 p.
6. Rekomendatsiya Komitetu Ministriv Rady Yevropy (shchodo stvorennya ta diyal'nosti neuryadovykh orhanizatsiy) vid 10 zhovtnya 2007 r. [Recommendation of Committee of Ministers of Advice of Europe (in relation to creation and activity of ungovernmental organizations) from October, 10 in 2007]. Available at: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_937/card2#Card.
7. Opal'ko Yu. Yevropeys'ki kryteriyi rozvytku hromadyans'koho suspil'stva ta mozhlivosti yikh zastosuvannya v Ukraini [The European criteria of development of civil society and possibility of their application are in Ukraine. Analytical message]. Analitychna zapyska. Available at: <http://old.niss.gov.ua/monitor/juni08/11.htm>
8. Fundamental'ni pryntsypy shchodo statusu neuryadovykh orhanizatsiy v Yevropi: Memorandum Rady Yevropy vid 5 lypnya 2002 r. [Fundamental principles are in relation to status of ungovernmental organizations in Europe: Memorandum of Advice of Europe from July, 5 in 2002]. Available at: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/994_209.
9. Pro hromads'ki ob'ednannya: Zakon Ukrainy vid 22 bereznya 2012 r. [About public associations: Law of Ukraine from March, 22 in 2012]. Vidomosti Verkhovnoyi Rady Ukrainy. 2013, vol.1.
10. Ishchuk S. I. Kontseptual'ni zasady realizatsiyi prava na svobodu ob'ednan' v Ukraini [Conceptual principles of realization of right are on freedom of associations in Ukraine]. Available at: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2012/n2/12isiovu.pdf>. 2012, vol. 6.

Дата надходження: 04.03.2017 р.